

Корчева Тетяна Всеволодівна,
кандидатка юридичних наук,
асистентка кафедри кримінального процесу,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
Україна, м. Харків
e-mail: tatyana.korcheva@ukr.net
ORCID 0000-0003-0932-6720

doi: 10.21564/2414–990X.152.224398
УДК 343.121.4

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ОБОВ'ЯЗКОВОЇ УЧАСТІ ЗАХИСНИКА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Для певної категорії осіб в окремих випадках законодавець передбачає особливі порядки кримінального провадження, а також обов'язкову участь захисника (ст. 52 Кримінального процесуального кодексу України, далі – КПК України), що створює додаткові гарантії для захисту особи у кримінальному провадженні. Тож у статті досліджено проблемні аспекти нормативного регулювання обов'язкової участі захисника у кримінальному провадженні. Розкривається значення обов'язкової участі захисника, який надає особі професійну правничу допомогу у кримінальному провадженні.

Метою статті визначено дослідження значення обов'язкової участі захисника у кримінальному провадженні та на підставі отриманих даних, з урахуванням міжнародних стандартів захисту прав осіб у кримінальному провадженні надані аргументовані авторські пропозиції щодо розширення кола підстав обов'язкової участі захисника у кримінальному процесі України.

У межах досліджуваної тематики, з метою виявлення прогалин нормативного регулювання та надання авторських пропозицій щодо їх вирішення, проаналізоване чинне кримінальне процесуальне законодавство, дослідження відповідної спрямованості, рішення Європейського суду з прав людини.

Відповідно до нормативного змісту ст. 52 КПК України у статті проводиться групування підстав обов'язкової участі захисника на такі групи залежно від: 1) урахування тяжкості злочину; 2) урахування особистих даних особи, яка притягується до кримінальної відповідальності; 3) особливостей кримінального провадження.

Внесено пропозиції, спрямовані на удосконалення норм Кримінального процесуального законодавства України, зокрема, доповнення даної класифікації ще однією підставою, яка пов'язана з наявністю заперечення особою підозри та/або не визнання винуватості у вчиненні кримінального правопорушення. Запропоновано доповнити ч. 2 ст. 52 КПК України новим п. 10 про те, що участь захисника є обов'язковою у кримінальному провадженні щодо осіб при запереченні ними підозри, викладеної у повідомленні про підозру, та/або не визнанні себе винним під час судового розгляду.

Ключові слова: адвокат; захисник; підозрюваний; обвинувачений; обов'язкова участь захисника; сторона захисту.

Корчева Т. В., кандидат юридических наук, асистент кафедри уголовного процесу, Національний юридический університет імені Ярослава Мудрого, Україна, г. Харків.
e-mail: tatyanakorcheva@ukr.net ; ORCID 0000-0003-0932-6720

Актуальные вопросы правовой регламентации обязательного участия защитника в уголовном производстве

Для определенной категории лиц в отдельных случаях законодатель предусматривает особые порядки уголовного производства, а также обязательное участие защитника (ст. 52 Уголовного процессуального кодекса Украины, далее – УПК Украины), что создает дополнительные гарантии для защиты лица в уголовном производстве. В статье исследованы проблемные аспекты нормативного регулирования обязательного участия защитника в уголовном производстве. Раскрывается значение обязательного участия защитника, который предоставляет лицу профессиональную правовую помощь в уголовном производстве.

Целью статьи определено исследование значения обязательного участия защитника в уголовном производстве и на основании полученных данных с учетом международных стандартов защиты прав лиц в уголовном производстве аргументируются авторские предложения по расширению круга оснований обязательного участия защитника в уголовном процессе Украины.

В пределах исследуемой тематики, с целью выявления пробелов нормативного регулирования и предоставления авторских предложений по их решению, проанализировано действующее уголовное процессуальное законодательство, исследования соответствующей направленности, решения Европейского суда по правам человека.

В соответствии с нормативным содержанием ст. 52 УПК Украины, в статье проводится группировка оснований обязательного участия защитника на следующие группы в зависимости от: 1) учета тяжести преступления; 2) учета личных данных лица, привлекаемого к уголовной ответственности; 3) особенностей уголовного производства.

Вносятся предложения, направленные на совершенствование норм Уголовного процессуального законодательства Украины. Предлагается дополнение данной классификации еще одним основанием, которое связано с наличием возражения лица против подозрения и / или не признание виновности в совершении уголовного преступления. Вносятся предложения дополнить ч. 2 ст. 52 УПК Украины новым п. 10 о том, что участие защитника является обязательным в уголовном производстве при не признании подзащитным лицом подозрения, изложенное в сообщении о подозрении, и/или не признании виновным во время судебного разбирательства.

Ключевые слова: адвокат; защитник; подозреваемый; обвиняемый; обязательное участие защитника; сторона защиты.

Вступ. Як відомо, захист прав і свобод як особи, так і суспільства й держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні як його учасники, визначено законодавцем як одне з завдань кримінального провадження (ст. 2 КПК) [1]. При цьому, в окремих випадках, визначених у КПК України, законодавець передбачає обов'язкову участь захисника (ст. 52 КПК), що створює додаткові гарантії захисту прав особи у кримінальному провадженні.

Тож розкриття правового значення обов'язкової участі захисника у кримінальному процесі дозволить виявити проблемні питання правової реалізації цього напрямку процесуальної діяльності захисника та шляхи їх вирішення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження і вирішення проблем, що пов'язані з захистом прав і свобод осіб, які залучаються до кримінального провадження, зокрема в особливих його порядках, протягом багатьох років залишається одним з актуальних напрямків наукових пошуків учених-

процесуалістів. Так, окремих аспектів зазначеної проблематики торкалися у працях С. А. Альперт (S. A. Alpert), Л. О. Богословська (L. O. Bohoslovska), В. Д. Бринцев (V. D. Bryntsev), Т. В. Варфоломеева (T. V. Varfolomeieva), Ю. М. Грошевой (Yu. M. Hroshevyi), О. В. Капліна (O. V. Kaplina), М. О. Карпенко (M. O. Karpenko), П. А. Лупинська (P. A. Lypunska), В. І. Маринів (V. I. Maryniv), Т. М. Мирошніченко (T. M. Myroshnychenko), М. Г. Моторигіна (M. H. Motoryhina), М. С. Строгович (M. S. Strohovych), А. Р. Туманянц (A. R. Tumaniants), Ю. В. Хоматов (Yu. V. Khomatov), С. Л. Шаренко (S. L. Sharenko), О. Г. Шило (O. H. Shylo), О. Г. Яновська (O. H. Yanovska) та багато інших. Варто зауважити, що нові погляди та дослідження відкривають і нові проблеми, які потребують відповідного вирішення.

Мета публікації – окреслити значення обов'язкової участі захисника у кримінальному провадженні та на підставі отриманих даних, з урахуванням міжнародних стандартів захисту прав осіб у кримінальному провадженні, внести аргументовані авторські пропозиції щодо розширення кола підстав обов'язкової участі захисника у кримінальному процесі України.

Виклад основного матеріалу. Передусім слід підкреслити, що Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (ратифіковано Законом № 475/97-ВР від 17.07.1997 р.) у ст. 13 проголошує право кожної людини на ефективний засіб юридичного захисту. Це означає, що кожна особа, чії права та свободи було порушено, має право на ефективний засіб юридичного захисту [2]. Цьому положенню відповідає ст. 59 Конституції України про те, що кожен має право на професійну правничу допомогу. Важливим є те, що в окремих випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно [3]. Практична реалізація даного конституційного положення у кримінальному процесі полягає у додержанні процедури кримінального провадження, яка надає можливість особам, які до нього залучаються, брати у ньому активну участь, захищаючи свої власні інтереси як особисто, так і отримуючи професійну допомогу захисника.

За загальним правилом, участь у кримінальному провадженні захисника залежить від волевиявлення підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, виправданого, які мають право на захист, і це дає можливість надати усні або письмові пояснення з приводу підозри чи обвинувачення, право збирати і подавати докази, брати особисту участь у кримінальному провадженні, користуватися правовою допомогою захисника, а також реалізовувати інші процесуальні права, передбачені КПК України (ст. 20 КПК). Але у випадках і порядку, передбачених КПК України, певні категорії осіб, а саме – неповнолітні, іноземці, особи з розумовими і фізичними вадами тощо, під час кримінального провадження користуються виключними додатковими гарантіями, що забезпечує при цьому дію засади рівності перед законом і судом (ст. 10 КПК).

Обов'язкова участь захисника є однією з тих додаткових гарантій, що має нормативне закріплення у ст. ст. 10, 52 КПК України і належить до: 1) кримінальних проваджень щодо особливо тяжких злочинів (ч. 1 ст. 52 КПК); 2) осіб, які є підозрюваними або обвинуваченими у вчиненні кримінального

правопорушення у віці до 18 років; 3) осіб, стосовно яких застосовуються примусові заходи виховного характеру; 4) осіб, які внаслідок особистих психічних чи фізичних вад (приміром – німі, глухі, сліпі тощо) не здатні повною мірою реалізувати свої процесуальні права; 5) осіб, які не володіють мовою, якою ведеться кримінальне провадження; 6) осіб, стосовно застосовуються примусові заходи медичного характеру або вирішується питання про їх застосування; 7) реабілітації померлої особи; 8) осіб, при здійсненні стосовно них спеціального досудового розслідування або спеціального судового провадження; 9) при укладенні угоди між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим про визнання винуватості (ч. 2 ст. 52 КПК). Додамо, що провадження щодо деяких із указаних випадків здійснюється в особливих порядках кримінального провадження. Із цього питання науковці визнають, що захисник виступає одним із гарантів права особи на захист та здійснення справедливого судочинства. Автори слушно зазначають, що на захисника у разі його обов'язкової участі покладається відповідальна місія, адже якщо вирок буде винесений із порушенням законодавства, прав та свобод людини, це призведе до невиконання завдань кримінального судочинства, а також похитне віру особи у правосуддя [4, с. 113–114]. У свою чергу інші дослідники вказують на те, що саме наявність сторін (розуміємо: сторони обвинувачення і захисту) зумовлює змагальну побудову кримінального провадження [5, с. 8].

На наш погляд, можливим є розподілити всі випадки, передбачені вищезазначеною нормою на такі групи залежно від: 1) *урахування тяжкості злочину*: кримінальні провадження щодо осіб, які притягуються до кримінальної відповідальності за скоєння особливо тяжких злочинів (ч. 1); 2) *особистих даних особи, яка притягується до кримінальної відповідальності*: маємо на увазі осіб, які не можуть повною мірою самостійно захистити свої права та законні інтереси у силу свого неповноліття (п. 1 ч. 2), також відносно яких передбачається застосування примусових заходів виховного характеру (п. 2 ч. 2); мають психічні чи фізичні вади (п. 3 ч. 2), стосовно яких передбачається застосування примусових заходів медичного характеру або вирішується питання про їх застосування (п. 5 ч. 2); кримінальні провадження осіб, які не володіють мовою, якою ведеться кримінальне провадження (п. 4 ч. 2); 3) *особливостей кримінального провадження*: реабілітація померлої особи (п. 6 ч. 2); здійснення спеціального досудового розслідування або спеціального судового провадження (п. 8 ч. 2); укладення угоди між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим про визнання винуватості (п. 9 ч. 2).

Вважаємо, що наведене групування повинне бути доповнено ще однією окремою підставою обов'язкової участі захисника, яка буде *пов'язана з наявністю заперечення особою підозри та/або не визнання цієї особою винуватості у вчиненні кримінального правопорушення*. На обґрунтування власної думки наведемо наступне.

Варто зауважити, що Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) у своїх рішеннях неодноразово висловлював позицію щодо засади рівності перед

законом і судом, як і засади змагальності, які пов'язані з верховенством права. Наприклад, у справі «Салов проти України» ЄСПЛ зробив висновок, що принцип рівності сторін у процесі, як «справедливий баланс» між сторонами вимагає, щоб кожній стороні надавалася можливість представити справу в таких умовах, які не ставлять цю сторону у суттєво невідгідне становище щодо другої сторони [6]. У рішенні ЄСПЛ у справі «Гурепка проти України № 2» наголошується на принципі рівності сторін, який передбачає, що сторони повинні мати розумну можливість відстоювати свою позицію в умовах, які не ставлять її в суттєво менш сприятливе становище в порівнянні з опонентом [7].

Подібний підхід до розгляду цього питання вбачається у рішенні Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Трояна Антона Павловича щодо офіційного тлумачення положень статті 24 Конституції України (справа про рівність сторін судового процесу) № 9-рп/2012 від 12 квітня 2012 р., у якому вказано, що гарантована Конституцією України рівність усіх людей в їх правах і свободах означає необхідність забезпечення їм рівних правових можливостей як матеріального, так і процесуального характеру [8].

Зосередимо увагу на тому, що у наведених вище рішеннях акцентується увага саме на наявність рівних можливостей сторін у процесі, що, на наш погляд, може виступати гарантією реалізації ними своїх процесуальних прав й обов'язків у кримінальному провадженні. Пояснимо свою думку.

Відомо, що відношення підозрюваного, обвинуваченого до підозри, обвинувачення визначає основний напрямок проведення як досудового розслідування, так і судового розгляду.

Свою позицію щодо підозри особа висловлює, як правило, при проведенні її допиту, що є слідчою (розшуковою) дією, завжди спрямованою на отримання нових доказів або перевірку вже раніш отриманих доказів (ч. 1 ст. 223 КПК). Що стосується обвинуваченого, на початку судового розгляду, після оголошення змісту обвинувального акта, відповідно до вимог ч. 1 ст. 348 КПК України головуєчий встановлює його особу, роз'яснює суть обвинувачення і запитує, чи зрозуміле воно йому, чи визнає він себе винним і чи бажає давати показання (якщо обвинувачених декілька, головуєчий здійснює зазначені дії щодо кожного з них).

Нагадаємо, що права підозрюваного, обвинуваченого об'єднані у ст. 42 КПК України, їх використання надає зазначеним особам процесуальну можливість здійснювати у кримінальному провадженні свій захист. При цьому важливим є те, що дані процесуальні права повинні бути чітко і своєчасно повідомлені особі, якій вони належать, а також роз'яснені суб'єктом, який проводить слідчу (розшукову) дію (п. 2 ч. 3 ст. 42 КПК). За справедливим зауваженням О. В. Капліної (O.V. Karlina), яке ми підтримуємо, слідчий зобов'язаний роз'яснити не тільки права та обов'язки, які належать до загального статусу конкретного учасника слідчої дії, а й ті, що пов'язані із участю цієї особи у проведенні слідчої (розшукової) дії [9, с. 43].

Як відомо, до кола прав підозрюваного/обвинуваченого належить право не говорити нічого з приводу підозри проти нього, обвинувачення, або у будь-який момент відмовитися відповідати на запитання, що має нормативне закріплення у п. 4 ч. 3 ст. 42 КПК; давати пояснення, показання з приводу підозри, обвинувачення чи в будь-який момент відмовитися їх давати, що закріплено у п. 5 ч. 3 ст. 42 КПК України. Реалізація вказаних процесуальних прав надає можливість особі, яка є підозрюваною або обвинуваченою, висловити своє ставлення до підозри/обвинувачення, а суб'єкту, який веде кримінальне провадження, визначити напрям проведення досудового розслідування та судового розгляду.

При цьому можливі три основних ситуації: підозрюваний/обвинувачений повністю визнає підозру/обвинувачення; частково їх визнає, або повністю не визнає підозру, або обвинувачення.

Виходячи із відношення особи до підозри (на досудовому розслідуванні), обвинувачення (у судовому розгляді), проведення процесуальних дій може відбуватися як в умовах безконфліктної, так і конфліктної ситуації.

Безконфліктна ситуація, як вбачається, можлива при наявності визнання особою підозри, обвинувачення. Невизнання підозрюваним, обвинуваченим підозри, обвинувачення породжує конфліктну ситуацію між суб'єктом, який веде процес, і підозрюваним, а у судовому розгляді – обвинуваченим.

Як зауважують дослідники, допит є тактично та психологічно складною слідчою (розшуковою) дією, він здебільшого відбувається в умовах конфліктності та протистояння допитуваного [10, с. 301]. Інші вчені доповнюють, що під час проведення допиту і при виникненні конфліктної ситуації допитуваний заперечує свою причетність до факту, або взагалі відмовляється від участі в допиті [11, с. 96]. За наявності конфлікту типовою є ситуація, коли сторони прагнуть до протилежних цілей, взаємно створюють труднощі, забезпечуючи необхідний для них результат [12, с. 175].

Підтримуючи погляди науковців, зазначимо, що наслідком невизнання особою підозри, або обвинувачення може бути відмова давати показання, що провокує появу конфлікту між стороною обвинувачення і стороною захисту. Така ситуація, на наш погляд, взагалі може ускладнити досягнення основної мети проведення слідчих (розшукових) дій на досудовому розслідуванні, яка спрямована на отримання (збирання) доказів, а також судового розгляду при перевірці вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні.

Щодо розглянутої нами ситуації висловимо припущення, що не можуть бути винятком випадки, коли бажаючи досягнути конкретного результату, маючи суб'єктивне бачення швидкості розслідування і судового розгляду як завдання кримінального провадження, суб'єкт, який його проводить, застосовує при проведенні процесуальних дій разом з тактичними прийомами і методами й засоби психологічного впливу. У свою чергу особа, яка не визнає свою винуватість, може скористатися правом відмовитися від підписання протоколу процесуальної дії, що встановлено ч. 6 ст. 104 КПК України. Мотиви такої відмови можуть бути різними. Заради справедливості слід зазначити, що відповідно

до згаданої нами вище норми особі надається право дати письмові пояснення щодо причин відмови від підписання протоколу, які заносяться до протоколу. Факт відмови особи від підписання протоколу, а також факт надання письмових пояснень особи щодо причин такої відмови засвідчується підписом її захисника, а у разі його відсутності – понятих. Отже, як бачимо, звертає на себе увагу сутність даного нормативного положення, – законодавець саме на захисника покладає обов'язок засвідчити своїм підписом факт відмови особи від підписання протоколу, а також факт надання письмових пояснень особи щодо причин такої відмови. Переконаливою видається точка зору Т. М. Мирошніченко (Т. М. Myroshnychenko), яка стверджує, що стороні обвинувачення, до складу якої, як відомо, входять прокурор, потерпілий, слідчий, протистоїть у більшості випадків один обвинувачений (у суді – підсудний)¹. Важко не погодитися з думкою дослідниці про те, що очевидно, що він один не може конкурувати з обвинуваченням, повноцінно протистояти стороні обвинувачення, адже однією з вимог справедливого судового розгляду є рівність сторін, що передбачає наявність приблизно рівних «стартових» можливостей [13, с. 258]. За слушним висловлюванням І. Л. Беспалько (I. L. Bepalko), справедливість включає в себе рівність можливостей у відстоюванні своїх прав та інтересів. Авторка відносить принцип рівності громадян перед законом і судом саме до принципів, які спрямовують кримінально-процесуальну діяльність на забезпечення належної реалізації й захисту прав та інтересів кожної особи, яка бере участь у процесі кримінального провадження [14, с. 35; 125]. Свого часу Ю. М. Грошевий (Yu. M. Hroshevyi) висловив переконливу думку, яка актуальна й сьогодні, що захист як процесуальна функція може здійснюватися тоді, коли суб'єктам обвинувальної влади протистоїть юрист-професіонал [15, с. 142].

Наведене дає підстави визначити, що обов'язкова участь захисника у кримінальному провадженні створює рівновагу між стороною обвинувачення і стороною захисту, що має важливе значення, враховуючи категорію кримінальних проваджень, у провадженні яких закріплена обов'язкова участь захисника, а також особливості осіб, указаних у ч. 1 ст. 52 КПК України.

Зауважимо, що діяльність захисника (відповідно до ст. 45 КПК – це виключно адвокат), переслідує дві цілі: по-перше, він відстоює права підзахисного, по-друге, він діє при цьому в інтересах суспільства і держави, виконує конституційний обов'язок надання професійної правничої допомоги, а у окремих випадках, передбачених законом – безоплатно.

Звісно, надаючи професійну правничу допомогу особі, яка не визнає свою винуватість, захисник використовує засоби захисту, передбачені КПК України, бере активну участь у доказуванні власної правової позиції, відстоюючи невинуватість особи, і це гарантує рівність конкуруючих сторін – обвинувачення і захисту. Продовжуючи міркування у заданому руслі, звернімося до поглядів поглядів В. В. Вапнярчука (V. V. Vapniarchuk), який зауважує, що декларування

¹ Наведена термінологія КПК України 1960 р.

власної правової позиції суб'єктом доказування полягає у висуненні певного тезису доказування та його обґрунтування. Учений зосереджує увагу на тому, що обґрунтувальна діяльність є характерним обов'язковим аспектом усього кримінального процесуального доказування [16, с. 180–181].

Відтак професійна правнича допомога захисника в обстоюванні особою позиції захисту перетворює декларативність нормативного положення про рівність сторін у реальні можливості утворення рівноваги між стороною обвинувачення і стороною захисту.

Сказане дає підстави внести пропозицію щодо розширення кола підстав обов'язкової участі захисника у кримінальному провадженні. На нашу думку, у разі якщо підозрюваний/обвинувачений заявляє про оспорювання змісту підозри у вчиненні кримінального правопорушення на досудовому розслідуванні, або при невизнанні себе винним у судовому розгляді, участь захисника повинна бути визнана обов'язковою.

Висновки. Ґрунтуючись на висловленій нами позиції та наведених аргументах, є сенс законодавчо врегулювати досліджуване питання, доповнити ч. 2 ст. 52 КПК України положенням, відповідно до якого участь захисника є обов'язковою у кримінальному провадженні щодо особи (осіб), яка заперечує підозру, викладену у повідомленні про підозру, та/або при не визнанні особою себе винним під час судового розгляду. Це положення доцільно викласти у новому п. 10, яким доповнити ч. 2 ст. 52 КПК України.

Переконані, що введення обов'язкової участі захисника у кримінальному провадженні при здійсненні захисту осіб, які заперечують підозру, викладену у повідомленні про підозру на досудовому розслідуванні, та/або не визнають винуватість у вчиненні кримінального правопорушення, у судовому розгляді буде виступати додатковою гарантією забезпечення з боку держави засади рівності перед законом і судом.

Запропоноване сприятиме вдосконаленню вітчизняного кримінального процесуального законодавства.

Список літератури

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–10, 11–12, 13. Ст. 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 02.02.2020).
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Міжнародний документ від 04.11.1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 25.01.2021).
3. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 25.01.2021).
4. Рогатинська Н. З. Випадки обов'язкової участі захисника у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2015. Вип. 1(4). С. 112–116. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhd_jur_2015_1%284%29__23 (дата звернення: 26.01.2021).
5. Моторигіна М. Г. Сторона захисту в судовому провадженні у першій інстанції : монографія. Харків : Оберіг. 2018. 306 с.

6. Салов проти України : Рішення ЄСПЛ від 6 вересня 2005 р. (Заява № 65518/01). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_428#Text (дата звернення: 01.02.2021).

7. Гурепка проти України № 2 : Рішення ЄСПЛ від 8 квітня 2010 р. (остаточне 08.07.2010 р.). (Заява № 38789/04). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_437#Text (дата звернення: 01.02.2021).

8. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Трояна Антона Павловича щодо офіційного тлумачення положень статті 24 Конституції України (справа про рівність сторін судового процесу) від 12.04.2012 р. № 9-рп/2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-12#Text> (дата звернення: 01.02.2021).

9. Капліна О. В. Проблеми вдосконалення нормативного регулювання проведення слідчих (розшукових) дій. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 1. С. 40–48. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkc_2015_1_6.

10. Омельчук Л. В. Тактика проведення допиту підозрюваного під час кримінального провадження щодо неналежного виконання професійних обов'язків медичними працівниками. *Часопис Київського університету права*. 2015. № 3. С. 301–304. URL: <http://kul.kiev.ua/gurnal-chasopis-kup-/chasopis-kijivskogo-universitetu-prava.html>.

11. Мацола А. А. Тактика допиту підозрюваного в кримінальних провадженнях про перешкоджання законній професійній діяльності журналістів. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2015. Вип. 2 (3). С. 95–99. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhd_jur_2015_2%283%29_20.

12. Климчук М. П., Фурман Я. В. Тактичні особливості допиту підозрюваних-членів організованих злочинних угруповань. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. URL: http://www.lsej.org.ua/1_2017/45.pdf.

13. Мирошніченко Т. М. Проблеми реалізації нормативного змісту принципів кримінального судочинства у ході доказування. *Університетські наукові записки*. 2005. № 4. С. 256–261. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2005_4_45.

14. Беспалько І. Л. Система принципів кримінального процесу та проблема їх класифікації : монографія. Харків : Вид-во «ФІНН». 2011. 216 с.

15. Прошевой Ю. М. Проблеми нормативного регулювання діяльності органів попереднього розслідування у новому КПК України. *Вісник Академії правових наук України*. Харків : Основа. 1994. № 2. С. 138–147. URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/3983>.

16. Вапнярчук В. В. Теорія і практика кримінального процесуального доказування : монографія. Харків : Юрайт. 2017. 408 с.

References

1. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 13.04.2012 r. № 4651-VI (2012). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 9–10, 11–12, 13, art. 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.

2. Konventsia pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod: mizhnarodnyi dokument vid 04.11.1950 r. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.

3. Konstytutsiia Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 28.06.1996 r. № 254k/96-VR. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

4. Rohatynska, N.Z. (2015). Vypadky oboviazkovoї uchasti zakhysnyka u kryminalnomu provadzhenni. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhanoho universytetu. Seria: Yurydychni nauky, issue 1(4)*, 112–116. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhd_jur_2015_1%284%29_23 [in Ukrainian].

5. Motoryhina, M.H. (2018). Storona zakhystu v sudovomu provadzhenni u pershii instantsii. Kharkiv: Oberih [in Ukrainian].

6. Salov proty Ukrainy: Rishennia ECHR u spravi vid 6.09.2005 r. № 65518/01. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_428#Text [in Ukrainian].

7. Hurepka proty Ukrainy (№ 2): Rishennia ECHR u spravi vid 8.04.2010 r. (Final 08.07.2010 p. № 38789/04). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_437#Text [in Ukrainian].

8. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi za konstytutsiinym zvernenniam hromadianyna Troiana Antona Pavlovycha shchodo ofitsiinoho tlumachennia polozhen statti 24 Konstytutsii Ukrainy (sprava pro rivnist storin sudovoho protsesu) vid 12.04.2012 r. № 9-rp/2012/. (2012). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-12#Text> [in Ukrainian].

9. Kaplina, O.V. (2015). Problemy vdoskonalennia normatyvnoho rehuliuвання provedennia slidchykh (rozshukovykh) dii. *Visnyk kryminalnoho sudochynstva*, 1, 40–48. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkc_2015_1_6 [in Ukrainian].

10. Omelchuk, L.V. (2015). Takyka provedennia dopytu pidozriuvanoho pid chas kryminalnoho provadzhennia shchodo nenalezhnogo vykonannia profesiinykh обов'язkiv medychnymy pratsivnykamy. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava*, 3, 301–304. URL: <http://kul.kiev.ua/gurnal-chasopis-kup-/chasopis-kijivskogo-universitetu-prava.html> [in Ukrainian].

11. Matsola, A.A. (2015). Takyka dopytu pidozriuvanoho v kryminalnykh provadzhenniakh pro pereshkodzhannia zakonni profesiinii diialnosti zhurnalistiv. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnogo universytetu. Seriya: Yurydychni nauky, issue 2 (3)*, 95–99. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdur_2015_2%283%29_20 [in Ukrainian].

12. Klymchuk, M.P., Furman, Ya.V. (2017). Takychni osoblyvosti dopytu pidozriuvanykh-chleniv orhanizovanykh zlochynnykh uhrupovan. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*. URL: http://www.lsej.org.ua/1_2017/45.pdf [in Ukrainian].

13. Myroshnychenko, T.M. (2005). Problemy realizatsii normatyvnoho zmistu pryntsyviv kryminalnoho sudochynstva u khodi dokazuvannia. *Universytetski naukovyi zapysky*, 4, 256–261. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2005_4_45 [in Ukrainian].

14. Bepalko, I.L. (2011). Systema pryntsyviv kryminalnoho protsesu ta problema yikh klasyfikatsii. Kharkiv: Vyd-vo «FINN» [in Ukrainian].

15. Hroshevoi, Yu.M. (1994). Problemy normatyvnoho rehuliuвання diialnosti orhaniv poperednoho rozsliduvannia u novomu KPK Ukrainy. *Visnyk Akademii pravovykh nauk Ukrainy*, 2, 138–147. URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/3983> [in Ukrainian].

16. Vapniarchuk, V.V. (2017). Teoriia i praktyka kryminalnoho protsesualnoho dokazuvannia. Kharkiv: Yurait [in Ukrainian].

Korcheva T. V., PhD in Law, Assistant of Department of Criminal Procedure, Yaroslav Mudryi National Law University, Ukraine, Kharkiv.

e-mail: tatyanakorcheva@ukr.net ; ORCID 0000-0003-0932-6720

Topical problems of legislative regulation of defense mandatory participation in criminal proceeding

For a certain category of persons in particular cases legislator provides for a special procedure of criminal proceedings as well as mandatory participation of a defender (Article 52, The Code of Criminal Procedure) to create additional person defense guarantees in criminal proceedings. The article is devoted to study of problem aspects of legislative regulation of defense mandatory participation in criminal proceedings. The importance of defense mandatory participation is emphasized as rendering legal aid to a person in criminal proceedings.

This article is devoted to study the importance of the mandatory participation of a defender in criminal proceedings and on the basis of obtained data, with due consideration of international standards of human rights protection in criminal proceedings, to submit substantiated author's proposals as regards the expansion of the circle of grounds for the mandatory participation of a defender in Ukrainian criminal proceedings.

Within the topic of study we analyzed criminal procedural legislation in force, research works in this area, decisions of European Court of Human Rights, aiming to reveal deficiencies in law and submit author's proposals as regards their elimination.

According to normative sense of Article 52, The Code of Criminal Procedure of Ukraine, the article gives classification of the grounds for mandatory participation of a defender depending on: 1)

consideration of severity of a crime; 2) consideration of personal data of a defendant held criminally liable; 3) peculiarities of criminal proceedings.

Proposals are presented aimed to improve legislative regulation of Ukrainian criminal procedural law. It is proposed to add one more reason connected to the circumstance that the defendant denies suspicion against him/her and/or denies his/her guilt in commission of criminal offense. The proposal consists in addition to Article 52, Part 2, The Code of Criminal Procedure of Ukraine of new Item 10 postulating the mandatory participation of a defender in criminal proceedings against persons who deny a suspicion as specified in Suspicion Notice on deny pleading guilty at court session.

Keywords: advocate; counsel of defense; suspect; accused; defense mandatory participation; defense party.

Рекомендоване цитування: Корчева Т. В. Актуальні питання правової регламентації обов'язкової участі захисника у кримінальному провадженні. *Проблеми законності*. 2021. Вип. 152. С. 124–134. doi: <https://doi.org/10.21564/2414-990X.152.224398>.

Suggested Citation: Korcheva, T.V. (2021). Aktualni pytannia pravovoi rehlementatsii obov'iazkovoї uchasti zakhysnyka u kryminalnomu provadzhenni [Topical problems of legislative regulation of defense mandatory participation in criminal proceeding]. *Problemy zakonnosti – Problems of Legality, issue 152, 124–134*. doi: <https://doi.org/10.21564/2414-990X.152.224398> [in Ukrainian].

Надійшла до редколегії 05.02.2021 р.